

О. А. Ярова,
здобувач, Київський університет ринкових відносин
ORCID ID: 0000-0002-1265-2968
Я. В. Леонов,
к. е. н., доцент
ORCID ID: 0000-0001-8837-5744

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.18.30

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

О. Yarova,
Candidate for a degree, Kyiv University of Market Relations, Ukraine.
Ya. Leonov,
PhD in Economics, Associate Professor, Ukraine

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC CONDITIONS FOR ENSURING THE ENERGY SECTOR

У статті розглянуто умови розвитку енергетичного сектору в ситуації глобальних перетворень, швидкісних технологічних змін, що відбуваються у світі та ставлять перед урядами держав завдання пошуку власних стратегій розвитку. Відмічено, що державна енергетична політика є важливим інструментом формування сучасної національної економіки і не тільки в напрямі її переходу на нові механізми розвитку, а й з позицій підвищення ефективності взаємодії всіх учасників економічного процесу. Її завдання: забезпечення організаційно-економічних умов збалансованого розвитку, синхронності введення змін, вирівнювання деформацій в економічному потенціалі енергетичного сектору, що за значенням є не менш важливим, ніж сама ідеологія інноваційних змін та їх державна підтримка. Визначено головні завдання взаємодії у системі: "держава — енергетичний сектор". У відміченій системі завдань найбільш значущі зв'язки енергетичного сектору формуються у блоках "якість життя", "енергетична безпека", "екологія". З цих напрямів взаємодії у владних структур держави (території, регіону) і підприємств, що постачають енергію, мають бути спільні завдання. А це означає, що мають бути спільні функції управління, котрі можуть виконуватися різними управлінськими механізмами. Зазначено, що стратегічний розвиток енергетичного сектору неможливий без активної підтримки з боку держави, передусім на рівні нормативно-правового поля, яке забезпечувало б залучення недержавних інвестиційних ресурсів у цю сферу, ефективну взаємодію між суб'єктами господарювання та населенням. Найбільші негативи у "структурі умов": адміністративний тиск, соціальна відповідальність агентів ринку та ін. Основною проблемою формування енергетичних ринків є те, що ринкові відносини неможливо сформувати в умовах, коли переважна більшість підприємств знаходиться у незадовільненому фінансово-економічному та техніко-технологічному стані, а населення має низькі доходи. У таких умовах дуже важко замінити старий адміністративний підхід управління новими ринковими механізмами регулювання і державної підтримки. Запропоновано організаційно-економічну модель розвитку енергетичного сектору, у якій визначаються наступні принципові контури: єдина система стратегічного управління, налагодженість виробничих зв'язків і стабільність потоків, корпоративна відповідальність і гнучкий механізм управління прибутком і інвестиціями.

The article considers the conditions of development of the energy sector in the situation of global transformations, rapid technological changes taking place in the world and sets the task of governments to find their own development strategies. It is noted that the state energy policy is an

important tool for the formation of a modern national economy and not only in the direction of its transition to new mechanisms of development, but also from the standpoint of improving the efficiency of interaction of all participants in the economic process. Its tasks: ensuring organizational and economic conditions for balanced development, synchronicity of change, smoothing of deformations in the economic potential of the energy sector, which is no less important than the ideology of innovative change and their state support. The main tasks of interaction in the system are determined: "state — energy sector". In this system of tasks, the most significant links of the energy sector are formed in the blocks "quality of life", "energy security", "ecology". From these directions of interaction the power structures of the state (territory, region) and the enterprises supplying energy should have common tasks. This means that there must be common management functions that can be performed by different management mechanisms. It is noted that the strategic development of the energy sector is impossible without the active support of the state, primarily at the regulatory level, which would ensure the attraction of non-state investment resources in this area, effective interaction between businesses and the public. The biggest negatives in the "structure of conditions": administrative pressure, social responsibility of market agents, etc. The main problem in the formation of energy markets is that market relations can not be formed in conditions where the vast majority of enterprises are in unsatisfied financial, economic and technical and technological condition, and the population has low incomes. In such conditions, it is very difficult to replace the old administrative approach to managing new market mechanisms of regulation and state support. An organizational and economic model of energy sector development is proposed, which defines the following basic contours: a single system of strategic management, the establishment of industrial relations and stability of flows, corporate responsibility and a flexible mechanism for managing profits and investments.

Ключові слова: енергетичний сектор, організаційно-економічний механізм, управління, ринок, розвиток, державна політика.

Key words: energy sector, organizational and economic mechanism, management, market, development, state policy.

ПОСТАНОВКА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

У сучасній економіці однією з функцій держави є компенсація диспропорцій в ринку. Структурованість економічного простору зумовлює нерівномірний розвиток секторів національної економіки, що в свою чергу є основою для виникнення цих самих "провалів". Для запобігання негативним явищам і забезпечення бажаних умов розвитку національної економіки державні органи влади формують національні економічні, енергетичні, соціальні політики розвитку. Основною позицією є невідворотність більш глибокої інтеграції у світову економіку, тому зростає значення ефективного міждержавного співробітництва, що повинно забезпечувати використання переваг глобалізації і запобігання негативним наслідкам. Однією з важливою складовою розвитку національної економіки є енергетичний сектор. Тому побудова ефективного організаційного механізму забезпечення розвитку енергетичного сектору є важливим компонентом у підвищенні конкурентоспроможності секторів національної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам управління енергетичним сектором присвячені наукові дослідження Войтко С., Заінчковської М., Коваленко О., Кузнєцова К.О., Ченуша О.С. та ін. [1—3]. Однак в умовах постійних змін необхідно по-

дальше дослідження сутності механізмів організаційно-економічного розвитку та відповідних характеристик забезпечення енергетичного сектору.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження — визначити організаційно-економічні умови забезпечення розвитку енергетичного сектору.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державна енергетична політика є важливим інструментом формування сучасної національної економіки і не тільки в напрямку її переходу на нові механізми розвитку, а й з позицій підвищення ефективності взаємодії всіх учасників економічного процесу. Її завдання: забезпечення організаційно-економічних умов збалансованого розвитку, синхронності введення змін, вирівнювання деформацій в економічному потенціалі енергетичного сектору, що за значенням є не менш важливим, ніж сама ідеологія інноваційних змін та їх державна підтримка.

Практика свідчить, що механізми, важелі впливу, методи управління економічним процесом у країні орієнтовані на короткострокові перспективи, побудовані на вирішенні поточних завдань. Стратегії, яких розроблено вже безліч, так і залишаються бажаними моделями, ор-

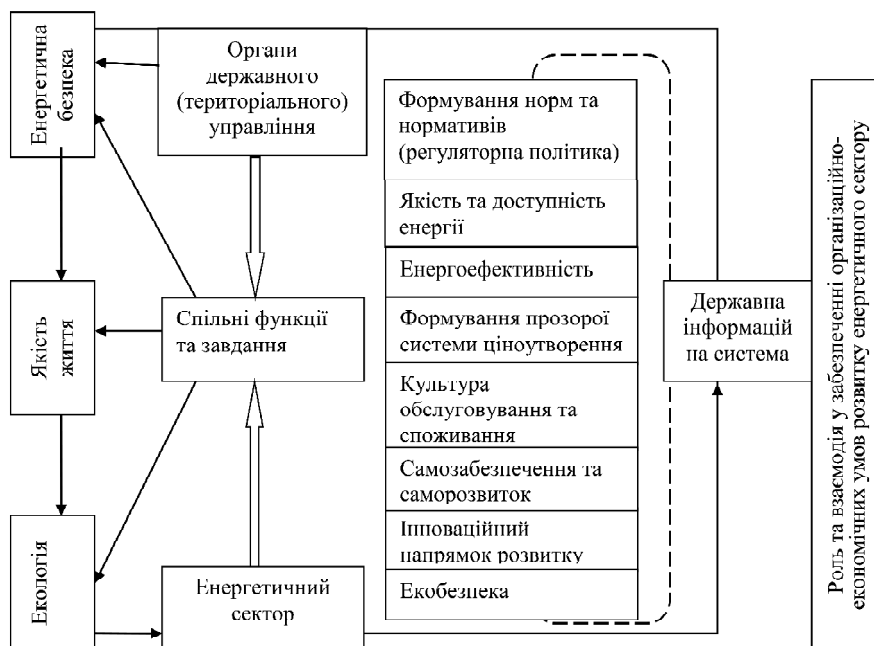

Рис. 1. Система завдань і функцій взаємодії енергетичного сектору з органами державного управління

ієнтирами розвитку та не наповнюються дієвими організаційно-економічними заходами.

В енергетичному секторі управління ситуація складніше, ніж у секторах, де фактор саморозвитку відіграє вирішальну роль. Все управління енергетичним сектором побудовано на таких принципах:

1. Управління працює "само на себе", у першу чергу, через внутрішні проблеми (підтримка функціонування на мінімальному рівні) і не направлено на виконання місії — бути пріоритетним інструментом економічного розвитку країни.

2. Позиція концентрація на "власних потребах" та забезпечення виконання зовнішніх умов. Такий вплив зовнішніх факторів не підлягає перегляду, з урахуванням національних інтересів.

3. Бажання працювати за принципом "чорного ящика", зміст якого у тому, що всі значення вхідних та вихідних параметрів відомі, їх показує статистика, а що діється всередині ящика — не прозоре та не підлягає аналізу.

На наш погляд, такі принципи в управлінні енергетичним сектором потребують зміни, оновлення, переосмислення відповідно до умов нового економічного середовища. Тобто енергетична політика формування організаційно-економічних умов забезпечення розвитку енергетичного сектору стає перед необхідністю перебудови суттєвих елементів теорії та практики. Без вирішення цього питання саме ефективне функціонування та розвиток енергетичного сектору перетворюється на бар'єр, а не на каталізатор розвитку національної економіки.

Виходячи з наведених положень, виділимо головні напрямки взаємодії двох блоків: "держава" і його структурна частка "енергетичний сектор" (рис. 1).

У відміченої системі завдань найбільш значущі зв'язки енергетичного сектору формуються у блоках "якість життя", "енергетична безпека", "екологія". З цих напрямків взаємодії у владних структур держави (території, регіону) і суб'єктів господарювання енергетично-

го сектору (виробництво, передача, розподіл енергії), мають бути спільні завдання. А це означає, що мають бути спільні функції управління, котрі можуть виконуватися різними управлінськими механізмами.

У межах теорій економічного розвитку окремо розглядаються розподіл ресурсів і політичної влади між регіонами й центром, соціальні відмінності й конфлікти [4; 5]. Кожна з цих теорій у певні історичні періоди стала базою для розробки державних програм розвитку національної економіки. У нашій країні певний позитивний вплив має теорія збалансованого розвитку, що спрямована на підтримку проблемних територій (регіонів), секторів національної економіки. Практичне втілення знаходять і деякі технологічні теорії — створення технополісів і полюсів зростання (наприклад, кластеризація, технопарки, бізнес-інкубатори та ін.). Таке поєднання декількох методологічних підходів для створення системи державного управління зумовлене вимогами часу: якщо в державах-лідерах методологічні підходи послідовно змінювалися на різних етапах розвитку, то Україні треба пройти багаторічний період еволюції державного управління за малий проміжок часу. Це значить, що крім стратегічного моделювання процесів розвитку в державі на секторальному рівні мають бути розроблені методи й технології "швидкого реагування". Але швидке реагування є складовою ланкою системи "держава -енергетичний сектор — ринок". Тут виникають певні ускладнення, пов'язані з тим, що недостатньо вивчена специфіка відносин "ринок — держава — енергетичний сектор", тому ринкова економіка потребує теоретичного розгляду в секторальному аспекті.

Слід зазначити, що стратегічний розвиток енергетичного сектору на сучасному етапі розвитку України неможливий без активної підтримки з боку держави, в першу чергу, на рівні нормативно-правового поля, яке забезпечувало б залучення недержавних інвестиційних ресурсів у цю сферу, ефективну взаємодію між суб'єктами господарювання та населенням. Ринок, крім своєї

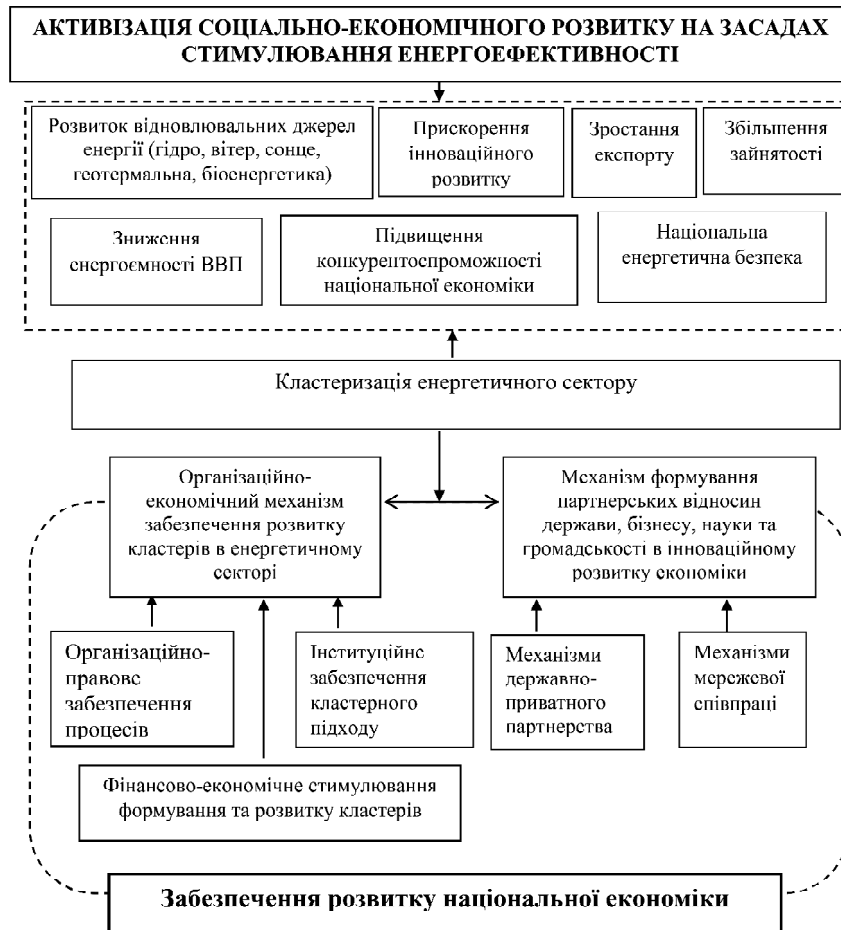

Рис. 2. Структурно-логічна схема формування кластерної моделі енергетичного сектору

економічної сутності, є просторовим поняттям. Він визначений масштабами і секторами руху товарів та послуг і може бути розподілений на локальний, регіональний, національний і світовий. Але незалежно від масштабів ринку є найбільш типові умови нормального функціонування: 1) вільна конкуренція виробників продукції; 2) вільне та прозоре ціноутворення; 3) послідовне дотримання прав власності, свободи підприємницької діяльності, відмова від адміністративного тиску з боку органів державної влади; 4) наявність державних гарантій підприємцям; 5) розвиток позикових установ, банківської системи, регіональних бірж тощо; 6) організація всім доступної і достовірної ділової інформації про стан ринкового середовища; 7) організація системи соціально-економічної рівноваги й енергетичної безпеки; 8) порядність агентів ринку, їх соціальна відповідальність.

Неупереджений аналіз свідчить, що з наведеного переліку в Україні створені менше половини умов нормального, цивілізованого ринку. Найбільші негативи у "структурі умов": адміністративний тиск, соціальна відповідальність агентів ринку та ін. Основною проблемою формування енергетичних ринків є те, що ринкові відносини неможливо сформувавши в умовах, коли переважна більшість підприємств знаходяться у незадовільному фінансово-економічному та техніко-технологічному стані, а населення має низькі доходи. У таких умовах дуже важко замінити старий адміністративний підхід

управління новими ринковими механізмами регулювання і державної підтримки.

Таким чином, у систему стратегічних завдань забезпечення розвитку енергетичного сектору входить розробка концептуальної моделі розвитку енергетичного сектору в Україні, побудованої на поєднанні часткової участі державного і недержавного секторів. У вирішенні цієї проблеми авторами закладені й пропонуються до реалізації такі положення:

1. Створити загальну інформаційну базу "користування енергією — енергоефективність — енергетичний сектор".

2. Укріпити договірними відносинами сферу взаємних інформаційних послуг і участь в інвестиційних програмах.

3. Забезпечити участь в розробці інституційних положень розвитку користування енергією всіх учасників енергетичного ринку.

Не менш складною проблемою є формування цільових інвестиційних ресурсів. Це формування повинне базуватися на балансі інтересів держави, організацій-учасників енергоринку, інвесторів і користувачів енергетичного продукту.

У сучасних умовах поступово змінюється зміст функціональних завдань енергетичного сектору. Домінуючою в енергетичному секторі є функція забезпечення всіх суб'єктів економіки та населення енергією. Проте вплив посилюють й інші функції: енергозбереження;

енергетична ефективність; культура енергоспоживання; соціальна.

У функції енергозбереження пріоритет віддається впровадженню енергозберігаючих технологій, направлених на зниження використання енергії. Функція енергетичної ефективності полягає у раціональному використанні паливно-енергетичних ресурсів. У функції "культура енергоспоживання" пріоритет віддається заохоченню всіх користувачів енергії до ощадливого її використання, що підвищує рівень енергетичної незалежності суспільства. У процесі життєдіяльності людина пристосовується до певних умов життя, споживання енергії, у зв'язку з чим подібний спосіб життя з часом сприймається як звичайний і переноситься в повсякденне життя. У цьому полягає соціальна функція енергетичного сектору.

Діючі енергетичні комплекси, крім трейдерів, реалізують і виробничо-господарські функції. Насамперед відмітимо чинники, які лежать в основі їх організації: законодавча база, природно-ресурсний потенціал і економічна діяльність. У зв'язку з цим організації енергетичного сектору можуть виступати прототипом моделі майбутніх економіко-енергетичних комплексів на компактній території або, як тепер прийнято визначати подібні системи, енергетично-економічні кластери. Схему формування кластерної моделі енергетичного сектору наведено на рисунку 2.

У цьому дослідженні автори визначають принципи контури кластерну модель, до яких відносять: єдину систему стратегічного управління, налагодженість виробничих зв'язків і стабільність потоків, корпоративну відповідальність і гнучкий механізм управління прибутком і інвестиціями. Як нова організаційна структура, енергетичний кластер формує свою нормативно-правову базу внутрішніх відносин (цін, об'єктів постачань, квот та ін.), налагоджує управлінський облік, створює резервні фонди, тобто освоює адаптивну, гнучку (мобільну й оперативну) технологію ефективної діяльності кластера.

ВИСНОВКИ

Запропоновані організаційно-економічні умови забезпечення розвитку мають на меті змінити парадигму стратегічного розвитку енергетичного сектору в Україні й привернути увагу органів державного управління до стратегічного планування і контролю ключових показників розвитку енергетичного сектору; забезпечити здійснення оцінки якості та доступності енергії для всіх суб'єктів економіки та населення як одного з показників ефективності діяльності органів державного управління на національному (секторальному, регіональному) рівні управління; сформувати систему оперативного та стратегічного моніторингу якості функціонування енергетичного сектору на всіх рівнях управління. Енергетичний сектор виступає впливовим чинником на стійкість національної економіки, а державна підтримка енергетичного сектору є складовою частиною правового і економічного механізму розвитку економіки.

Література:

1. Войтко С.В., Заїнчковська М.М. Стан і перспективи розвитку енергетики як сфери забезпечення якості та безпеки життя. № 18 (2021): Економічний вісник НТУУ "КПІ".

2. Коваленко О. Стан та перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу в Україні. Галицький економічний вісник 2015. Т. 48. № 1. С. 18—25. — (Економіка та управління національним господарством).

3. Кузнєцова К.О., Ченуша О.С. Тенденції розвитку підприємств паливно-енергетичного комплексу України. Економічний вісник НТУУ "КПІ". 2017. № 14.

4. Hulse J.H. Sustainable Development at Risk: Ignoring the Past. New Delhi: Cambridge University Press India Pvt. Ltd. Ottawa: International Development Research Centre. 2007. 390 p.

5. Kates R. W., Parris T. M., Leiserowitz A. A. What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. Environment: Science and Policy for Sustainable Development. 2005. Number 3. Pp. 8—21.

References:

1. Vojtko, S.V. and Zainchkovs'ka, M.M. (2021), "Status and prospects of energy development as a sphere of quality and safety of life", *Ekonomichnyj visnyk NTUU "KPI"*, vol. 18.

2. Kovalenko, O. (2015), "Status and prospects of development of the fuel and energy complex in Ukraine", *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk (Ekonomika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom)*, vol. 48, no. 1, pp 18—25.

3. Kuznietsova, K.O. and Chenusha, O.S. (2017), "Trends in the development of enterprises of the fuel and energy complex of Ukraine", *Ekonomichnyj visnyk NTUU "KPI"*, vol. 14.

4. Hulse, J.H. (2007), *Sustainable Development at Risk: Ignoring the Past*, Cambridge University Press India Pvt. Ltd. Ottawa: International Development Research Centre, New Delhi, India.

5. Kates, R.W. and Parris, T.M. and Leiserowitz, A.A. (2005), "What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice", *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, vol. 3, pp. 8—21. *Стаття надійшла до редакції 13.09.2021 р.*

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73